

Σύνταγμα και Προσηλυτισμός.

**Εργασία στα πλαίσια του μαθήματος
Εφαρμογών Δημοσίου Δικαίου.**

Φαίδρα Λογαριαστιάκη Α.Μ. 1340200100324
(phaedlog@yahoo.gr)

Διάγραμμα.

1. Θέμα.

2. Θρησκευτική Ελευθερία.

Έννοια - Διακρίσεις.

3. Προσηλυτισμός

A. Έννοια.

B. Κατοχύρωση απαγόρευσής του στα Ελληνικά Συντάγματα έως το Σύνταγμα του 1952.

Γ. Σύνταγμα του 1975/86/01. Διαφοροποίηση.

Δ. ΕΣΔΑ (Αρ. 9). Υπόθεση Κοκκινάκης κατά Ελλάδος.

4. Νομική φύση της απαγόρευσης του Προσηλυτισμού.

5. Νομοθεσία - Κυρώσεις

6. Νομοθετικά προβλήματα.

A. Κατάργηση Α.Ν. 1363/1938 και 1672/1939 βάσει Αρ. 111 Συντάγματος.

B. Αοριστία περιγραφόμενης αξιόποινης συμπεριφοράς.

7. Νομολογία.

8. Περίληψη – Ακροτελεύτιο Σχόλιο.

9. Λήμματα.

10. Κατάλογος Αποφάσεων.

11. Βιβλιογραφία.

1. Το Θέμα.

Το θέμα που πρόκειται να αναπτυχθεί αφορά α. στην έννοια του προσηλυτισμού, β. στην κατοχύρωση του στο Σύνταγμα του 1975/86/01 – τη σχέση του με τα προηγούμενα συντάγματα και την ΕΣΔΑ, γ. στη νομική φύση της απαγόρευσης του προσηλυτισμού και δ. στα δημιουργούμενα νομοθετικά προβλήματα.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του θέματος αποτελεί ο προσδιορισμός της έννοιας της θρησκευτικής ελευθερίας, καθώς η απαγόρευση του προσηλυτισμού εντοπίζεται στο αρ. 13Σ όπου και κατοχυρώνεται η θρησκευτική ελευθερία.

2. Θρησκευτική Ελευθερία.

Η καθιερωμένη άποψη είναι ότι το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη θρησκευτική ελευθερία υπό τις δύο εκδηλώσεις της, της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και της ελευθερίας της λατρείας. Ορθότερος χαρακτηρισμός της δεύτερης εκδηλώσεως είναι, όμως, “άσκηση της θρησκείας”, ένας όρος ευρύτερος από την λατρεία αφού περιλαμβάνει π.χ. τη διδασκαλία και την ιεραποστολή.

Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης περιλαμβάνει την ελευθερία επιλογής, διατήρησης, αλλαγής ή εγκατάλειψης μιας συγκεκριμένης θρησκείας καθώς και της επιλογής ή εγκατάλειψης της θρησκείας εν γένει, της αθρησκείας ή της αθείας χωρίς δυσμενείς συνέπειες (θετική και αρνητική θρησκευτική ελευθερία).

Επίσης, η ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης περιλαμβάνει τις ελευθερίες του πληροφορησθαι και του εκπαιδευέσθαι (εδώ ανήκει η επιλογή θρησκευόμενου και θρησκευτικής εκπαίδευσης από τους γονείς καθώς και η σύσταση και λειτουργία ιδιωτικών θρησκευτικών εκπαιδευτηρίων). Επίσης η παραπάνω ελευθερία περιλαμβάνει και το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών πεποιθήσεων με βάση και το αρ.4 Σ και 5 §2 Σ και το δικαίωμα να μην εξαναγκάζεται κανείς σε πράξεις ή παραλείψεις αντίθετες με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Απαγορεύεται, συνεπώς, τόσο ο εξαναγκασμός σε ενέργεια που απαγορεύεται, όσο και η παρακώλυση συμπεριφοράς που επιβάλλεται από συγκεκριμένη θρησκεία.

Από την άλλη πλευρά η ελευθερία ασκήσεως της θρησκείας περιλαμβάνει την ελευθερία της λατρείας (ακόλυτο της λατρείας) που περιλαμβάνει τα δικαιώματα συναθροίσεως και οργανώσεως για θρησκευτικούς σκοπούς και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι για θρησκευτικούς σκοπούς. Επίσης η ελευθερία ασκήσεως της θρησκείας περιλαμβάνει το δικαίωμα θρησκευτικής διδασκαλίας, εκπαίδευσης και διάδοσης του θρησκευτικού πιστεύω^{1/2}. Η ελευθερία αυτή περιλαμβάνει και το δικαίωμα του ατόμου να δηλώνει, με οποιονδήποτε τρόπο (προφορικώς, γραπτώς ή δια του τύπου και των ηλεκτρονικών μέσων, ατομικώς ή ομαδικώς με δημόσιες συναθροίσεις – αρ 11 Σ), ή να αποσιωπά τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του ή την ανυπαρξία τους. (Εξαιρέση στα πλαίσια της ειδικής σχέσης συνιστά η περίπτωση που ορισμένη απασχόληση προϋποθέτει από την φύση της ορισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις π.χ. του καθηγητή θρησκευτικών). Αυτή, ακριβώς, η τελευταία έκφανση της ελευθερίας ασκήσεως της θρησκείας έχει ορισμένα όρια που αν ξεπεραστούν, χρησιμοποιηθούν δηλαδή αθέμιτα μέσα στη διάδοσή της, ξεφεύγει της συνταγματικής προστασίας και απαγορεύεται όπως αναλύεται στα παρακάτω κεφάλαια.

¹ Π.Δ. Δαγτόγλου, “Ατομικά Δικαιώματα”, τόμος Α, σελίδα 444, εκδόσεις Σάκκουλα 2005.

² Ι. Ν. Κονιδάρης, “Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου”, σελίδα 49-επ, εκδόσεις Σάκκουλα 2000.

3. Απαγόρευση του προσηλυτισμού.

α. Έννοια.

Προσηλυτισμός σημαίνει προσεταιρισμός ορισμένου προσώπου, το οποίο πρεσβεύει διαφορετικές πεποιθήσεις από τις δικές μου, στις δικές μου πεποιθήσεις. Υπό ευρεία έννοια, λοιπόν, πέρα του θρησκευτικού υπάρχουν και άλλα είδη προσηλυτισμού όπως πχ ο πολιτικός προσηλυτισμός δηλαδή ο προσεταιρισμός σε ορισμένες πολιτικές πεποιθήσεις ανθρώπων αντιφρονούντων. Συνήθως, όμως, ο όρος προσηλυτισμός χρησιμοποιείται στον θρησκευτικό χώρο και έλκει την καταγωγή του από τον όρο “προσήλυτος” με τον οποίο χαρακτηρίζονταν εκείνοι εκ των μη ιουδαίων (εθνικοί) οι οποίοι είχαν προσχωρήσει στον ιουδαϊσμό.¹

Το σύνταγμά μας απαγορεύει τον θρησκευτικό προσηλυτισμό και ως εκ τούτου το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στην έννοια του θρησκευτικού προσηλυτισμού.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις διατάξεις του Α.Ν. 1363/1938 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 Α.Ν. 1672/1939 προσηλυτισμός είναι “*ιδία*” η “*δια πάσης φύσεως παροχών ή δι' υποσχέσεως τοιούτων ή άλλης ηθικής ή υλικής περιθάψεως, δια μέσων απατηλών, δια καταχρήσεως της απειρίας ή εμπιστοσύνης ή δι' εκμεταλλεύσεως της ανάγκης της πνευματικής αδυναμίας ή κουφότητος² άμεσος ή έμμεσος προσπάθεια προς διείσδυσιν εις την θρησκευτικήν συνείδησιν ετερόδοξων επί σκοπώ μεταβολής του περιεχομένου αυτής*”.

Επομένως, για να θεωρηθεί μια ανθρώπινη συμπεριφορά ως προσηλυτισμός θα πρέπει να υπάρχει χρήση αθέμιτων μέσων. Το στοιχείο αυτό – δηλαδή η χρησιμοποίηση των αθέμιτων μέσων και όχι της πειθούς – είναι αυτό που διακρίνει τον απαγορευόμενο προσηλυτισμό από τον νόμιμο θρησκευτικό προσεταιρισμό, ο οποίος αποτελεί προσπάθεια με νόμιμα μέσα, μεταβολής του δόγματος των άλλων. Κατά το σύνταγμα δεν απαγορεύεται η μεταβολή του θρησκευτικού πιστεύω, εφ' όσον γίνεται μέσα στο πλαίσιο της ελεύθερης ανταλλαγής γνώμων και επιχειρημάτων και δεν υπάρχει η χρήση αθέμιτων μέσων. Η εξωτερίκευση των θρησκευτικών πεποιθήσεων και η χρησιμοποίηση του θρησκευτικού λόγου προκειμένου να μεταπεισθούν οι αλλόθρησκοι, οι αλλόδοξοι ή οι άθρησκοι, κατοχυρώνεται συνταγματικά στα πλαίσια της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και δε συνιστά προσηλυτισμό. Αντιθέτως, αθέμιτα μέσα αποτελούν – όπως αναφέρεται και στους προαναφερθέντες νόμους – διάφορες παροχές, ή υποσχέσεις για παροχές ηθικές ή υλικές.³

Επίσης η κατάχρηση εμπιστοσύνης κάποιου και η εκμετάλλευση κάποιου είδους μειονεξίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αθέμιτα είναι τα μέσα, τα οποία θα συνιστούσαν εκβίαση ή απάτη αν με αυτά επιδιώκετο παράνομο περιουσιακό όφελος.

1. Μαρίνος Ν. Αναστάσιος, “Τα βασικά της θρησκευτικής ελευθερίας”, εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ 56-57.

2. *κουφότητος* -> με την έννοια της ανοησίας.

3. Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, “συνταγματικά δικαιώματα”, Γ' τόμος, εκδόσεις Σάκκουλα, 2008,

β. Στα Ελληνικά συντάγματα, έως το σύνταγμα του 1952.

Ένα από τα πρώτα μελήματα του συντακτικού νομοθέτη ήδη από το σύνταγμα του 1844, υπήρξε η προστασία της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας. Αυτό οφείλεται στο ότι η θρησκεία αποτελούσε συνεκτικό στοιχείο του νεοσύστατου τότε ελληνικού κράτους και στην πρωτοβουλία της Εκκλησίας της Ελλάδος την οποία παρενοχλούσε συστηματικά η προπαγάνδα της Ευαγγελικής Εκκλησίας¹. Έτσι απαγορευόταν ο προσηλυτισμός και πάσα άλλη επέμβαση κατά της επικρατούσας μόνο θρησκείας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, το γεγονός ότι η απαγόρευση του προσηλυτισμού συναντάται στο πρώτο ήδη άρθρο των Συνταγμάτων έως και το Σ 1952. Αναλυτικότερα :

Σύνταγμα του 1844 – αρ. 1

“ Η επικρατούσα θρησκεία εις την Ελλάδα είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας πάσα δε άλλη γνωστή θρησκεία είναι ανεκτή και τα της λατρείας αυτής τελούνται ακωλύτως υπό την προστασία των νόμων απαγορευόμενου του προσηλυτισμού και πάσης άλλης επεμβάσεως κατά της επικρατούσης θρησκείας.”

Σύνταγμα του 1864 – αρ. 1

“ Η επικρατούσα θρησκεία εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας πάσα δε άλλη γνωστή θρησκεία είναι ανεκτή και τα της λατρείας αυτής τελούνται ακωλύτως υπό την προστασία των νόμων απαγορευόμενου του προσηλυτισμού και πάσης άλλης επεμβάσεως κατά της επικρατούσης θρησκείας.”

Σύνταγμα του 1911 – αρ. 1

Ομοίως με σύνταγμα του 1864.

Σύνταγμα του 1927 – αρ. 1

Ομοίως.

“ Επικρατούσα θρησκεία εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας πάσα δε άλλη γνωστή θρησκεία είναι ελευθέρα και τα της λατρείας αυτής τελούνται ακωλύτως υπό την προστασία των νόμων απαγορευόμενου του προσηλυτισμού και πάσης άλλης επεμβάσεως κατά της επικρατούσης θρησκείας.”

* Η διαφορά του Συντάγματος του 1952 από τα προηγούμενα εντοπίζεται στο επίθετο ελευθέρα και σηματοδοτεί μια καινούρια πιο “θετική” αντιμετώπιση των υπολοίπων θρησκειών. Παρ' όλα αυτά ο προσηλυτισμός απαγορεύεται μόνο κατά της επικρατούσας θρησκείας.

γ. Σύνταγμα του 1975/86/01. Διαφοροποίηση.

Το Σύνταγμα του 1975/86/01 διαφοροποιείται ουσιαστικότερα από τα προηγούμενα Συντάγματα. Στο ισχύον Σύνταγμα, η απαγόρευση του προσηλυτισμού εντάσσεται στο άρθρο 13 που κατοχυρώνει την θρησκευτική ελευθερία και όχι στο άρθρο 3 όπου αναπτύσσεται η σχέση Εκκλησίας-Πολιτείας.

Επίσης, ο προσηλυτισμός απαγορεύεται, όχι όμως πλέον μόνο κατα της επικρατούσης θρησκείας, αλλά κατά οποιασδήποτε “γνωστής” θρησκείας, με την έννοια της θρησκείας που έχει φανερά δόγματα και λατρεία. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται στην βούληση του συντακτικού νομοθέτη να διευρύνει τη συνταγματική προστασία των άλλων γνωστών θρησκειών, και ίσως να αμβλύνει την ένταση που προκαλούσε και προκαλεί η προνομιακή μεταχείριση της επικρατούσης θρησκείας έναντι των υπολοίπων θρησκειών.

δ. ΕΣΔΑ (Αρ. 9). Απόφαση Κοκκινάκης κατά Ελλάδος.

Το σύνταγμα προστατεύει την θρησκευτική ελευθερία και μέσω της αποδοχής του διεθνούς δικαίου ως πηγή του εσωτερικού δικαίου¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 28 §1 :

“ Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου...”

¹ Τσάτσος Δημήτρης, “Συνταγματικό δίκαιο”, 1994, σελ 614-615.

Έτσι, το ελληνικό δίκαιο δεσμεύεται από ΕΣΔΑ (και τα πρόσθετα πρωτόκολλα της Ρώμης, 4.11.1950 και Παρισίων, 20.03.1952), επίσης αναγνωρίζει την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που προστατεύει την θρησκευτική ελευθερία (αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικό κείμενο).

Σύμφωνα με την ΕΣΔΑ κάθε πρόσωπο δικαιούται στην ελευθερία σκέψης, συνειδήσεως και θρησκείας (άρ. 9 § 1). Η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο ετέρων περιορισμών πέρα των προβλεπόμενων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, σε μία δημοκρατική κοινωνία για την δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της δημοσίας τάξης, υγείας και ηθικής, ή την προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων¹.

Κατά το άρθρο 9, λοιπόν, η θρησκεία είναι απόλυτα ελεύθερη γιατί αλλιώς διακυβεύεται, ‘η ενόραση που κρύβει μέσα του ο καθένας μας για τον κόσμο.’ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Φ. Βεγλερής : “Η επέμβαση στις ενδόμυχες λειτουργίες του στοχασμού και της πίστεως είναι αλάνθαστο στοιχείο τυραννίας”.

Η εξωτερίκευση της θρησκείας στον κοινωνικό περίγυρο υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που απαριθμεί αποκλειστικά το άρθρο 9 § 2 της ΕΣΔΑ.

υπόθεση Kokkinakis vs. Greece.

Επίκληση του προαναφερθέντος άρθρου έγινε στην υπόθεση *Kokkinakis vs. Greece*. Ο προσφεύγων, μάρτυρας του Ιεχωβά, καταδικάστηκε από τα Ελληνικά δικαστήρια κατ' εφαρμογή του Α. Ν. 1363 του 1938, σε φυλάκιση για προσηλυτισμό μέσα στο σπίτι της γυναίκας του νεωκόρου μιας ορθόδοξης εκκλησίας στην πόλη της Σητείας στην Κρήτη.

Ο προσφεύγων επικαλέστηκε το άρ. 9 ΕΣΔΑ (καθώς και τα αρ. 7, 10, 14, 50 της ΕΣΔΑ). Το δικαστήριο απεφάνθη ότι η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας συνεπάγεται κατ' αρχήν το δικαίωμα να προσπαθείς να πείσεις το πλησίον ιδίως δια της διδασκαλίας, άλλως η ελευθερία αλλαγής θρησκείας θα παρέμενε γράμμα κενό. Στο σκεπτικό του το δικαστήριο έθεσε 3 ερωτήματα, α. αν υπήρξε παρέμβαση στην θρησκευτική ελευθερία του προσφεύγοντος, β. αν η παρέμβαση έγινε “δια νόμου” και γ. αν ήταν αναγκαία “σε μια δημοκρατική κοινωνία”.

Το δικαστήριο έκρινε μεταξύ “καλού” και “κακού” προσηλυτισμού και κατέληξε στο ότι δεν υπήρξε αναλογικότητα μεταξύ της δραστηριότητας του προσφεύγοντος και της καταδίκης του απ' τα ελληνικά δικαστήρια, ιδίως επειδή τα τελευταία δεν διευκρίνισαν ότι ο προσφεύγων προσπάθησε να πείσει το πλησίον με καταχρηστικά μέσα, και έκρινε ότι η Ελλάδα παραβίασε το άρ. 9 της ΕΣΔΑ².

Κατά τη γνώμη, όμως, της μειοψηφίας, το αρ. 9 αποβλέπει αποκλειστικά στην προστασία της θρησκείας των ατόμων και όχι σε δικαίωμα επίθεσης κατά διαφορετικής θρησκείας και επίσης ο όρος “διδασκαλία”, στο άρ. 9, αφορά την διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών και όχι στην ατομική παρενόχληση, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση.

¹ “Διεθνείς συμβάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που δεσμεύουν την Ελλάδα”, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2003.

² Ρούκουνας Εμμανουήλ, “Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων”, εκδόσεις Εστία, 1995, σελ 179-182.

4. Νομική Φύση της απαγόρευσης του προσηλυτισμού.

Η θρησκευτική ελευθερία κατά έκφραση Κονιδάρη¹, έχει ορισμένους φραγμούς. Αυτοί είναι α. η δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη β. τα καθήκοντα έναντι του κράτους και η συμμόρφωση στους νόμους γ. ο προσηλυτισμός.

Ειδικότερα ο προσηλυτισμός αποτελεί απαγορευόμενη μορφή θρησκευτικής δράσης. Η απαγόρευση του προσηλυτισμού δεν συρρικνώνει το περιεχόμενο, αλλά ρυθμίζει συμπεριφορά που βρίσκεται πέρα από το περιεχόμενο της θρησκευτικής ελευθερίας. Δε συνιστά, επομένως, γνήσιο περιορισμό, αλλά οιονεί περιορισμό ή “ψευδοπεριορισμό”, με την έννοια ότι δημιουργεί την εντύπωση περιορισμού, δίχως να είναι στην ουσία περιορισμός. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για ελάττωση του προστατευτικού κύκλου του δικαιώματος, ακριβώς διότι η “περιοριζόμενη”, κατά κυριολεξία απαγορευόμενη συμπεριφορά βρίσκεται έξω από τα δικαιικά όρια. Η ανθρώπινη δράση δεν ανήκει στο περιεχόμενο του δικαιώματος, αλλά βρίσκεται έξω από αυτό. Κάθε αντικειμενική υποχώρηση της περιφέρειας του δικαιώματος αποτελεί αντικειμενικά περιορισμό του δικαιώματος. Δεν πρόκειται, όμως, για κατά κυριολεξία περιορισμό, αλλά για οιονεί περιορισμό στις περιπτώσεις που ουδέποτε είχε αναγνωριστεί τέτοια εξουσία. Δεν υφίσταται υποχώρηση από την χάραξη του νομικού κύκλου.

Οι οιονεί περιορισμοί αφορούν αποδοκιμαζόμενη, απαγορευόμενη συμπεριφορά που έχει ξεπεράσει τα επιτρεπόμενα όρια δράσης και επομένως δεν προστατεύεται. Έτσι, η άσκηση των θρησκευτικών δικαιωμάτων είναι ελεύθερη, όμως στην ελευθερία αυτήν δεν περιλαμβάνεται και ο προσηλυτισμός. Η απαγόρευση του προσηλυτισμού βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία και εμπεριέχεται στο περιεχόμενο των γενικών ρητρών (ρήτρα νομιμότητας, κοινωνικότητας, χρηστότητας), αλλά αυτονομήθηκε λεκτικά και ρυθμίζεται με ειδική διάταξη. Πρόκειται για ρυθμιστική σύμπτωση γενικής και ειδικής ρύμισης – η ειδική επιβεβαιώνει το περιεχόμενο της γενικής².

¹ “Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου”, εκδόσεις Σάκκουλα, 2000, σελ 57.

² Δημητρόπουλος Ανδρέας, “Συνταγματικά δικαιώματα”, εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ 663-664.

5. Νομοθεσία - Κυρώσεις¹.

Η απαγόρευση του προσηλυτισμού υλοποιείται νομοθετικά μέσα από τις διατάξεις των Α. Ν. 1363/1938 και 1672/1939.

α. Ποινικές Κυρώσεις².

Σύμφωνα με άρ. 5 εδ β : “Έλληνες υπήκοοι, υποπίπτοντες εις το υπό του άρ. 4 προβλεπόμενον αδίκημα, διωκόμενον αυτεπαγγέλτως, εισάγονται δι’ απευθείας κλήσεως ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου και τιμωρούνται δια χρηματικής ποινής μέχρι πενήκοντα χιλιάδων δραχμών και δια φυλακίσεως, μετά την έκτισιν της οποίας υποβάλλονται εις αστυνομικήν επιτήρησιν, ης η διάρκεια καθορίζεται δια της καταδικαστικής αποφάσεως..”

Σύμφωνα με αρ. 2 § 1 του Α.Ν. 1672/1939 : “ Ο ενεργών προσηλυτισμός τιμωρείται δια φυλακίσεως και χρηματικής ποινής χιλίων μέχρι πενήκοντα χιλιάδων δραχμών, έτι δε και δι’ αστυνομικής επιτηρήσεως , ης η διάρκεια από εξ μηνών μέχρις ενός έτους ορίζεται δια της καταδικαστικής αποφάσεως.”

“ Μετατροπήν της ποινής της φυλακίσεως εις χρηματικήν ποινήν δεν επιτρέπεται”.

β. Διοικητικές Κυρώσεις.

Η μη άσκηση προσηλυτισμού συνιστά προϋπόθεση ελευθερίας της λατρείας. Η διοίκηση, επομένως, είναι υποχρεωμένη, προκειμένου να χορηγήσει άδεια για την λειτουργία ναού, ευκτηρίου οίκου και γενικώς τόπου λατρείας, να εξετάζει και το στοιχείο αυτό λαμβάνοντας, όμως, υπόψη τη γενική δραστηριότητα των μελών της συγκεκριμένης θρησκευτικής κοινότητας και όχι μεμονομένα περιστατικά. Άλλως δεν χορηγείται η άδεια.

¹ Κονιδάρης Ιωάννης, “Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου”, εκδόσεις Σάκκουλα, 2000, σελ 62-63.

² Λοβέρδος Ανδρέας, «Προσηλυτισμός», εκδόσεις Σάκκουλα, 1986, σελ 14.

6. Νομοθετικά προβλήματα.

Ως προς τον Α. Ν. 1363/1938, προϊόν της μεταξικής δικτατορίας, υπάρχει ζήτημα αοριστίας της περιγραφόμενης συμπεριφοράς. Κατά την κρατούσα άποψη η διάταξη πάσχει από πρόδηλη αντισυνταγματικότητα ως προς τον ενδεικτικό χαρακτήρα της απαρίθμησης των αντικειμενικών υποστάσεων του εγκλήματος (“ιδία”) διότι ο όρος προσηλυτισμός καθ' εαυτός δεν αποτελεί ορισμό των στοιχείων της πράξης ανταποκρινόμενος στις απαιτήσεις του άρθρου 7 § 1 Σ, δηλαδή της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege certa*. Σύμφωνα με τον καθηγητή Χρυσόγονο μόνο με τους συγκεκριμένους τρόπους που περιγράφονται στο άρ. 4 § 2 του νόμου 1363/1938 θα πρέπει να γίνει δεκτό εν όψει του άρ 7 § 1 του συντάγματος ότι μπορεί να τελεστεί το αδίκημα.

Εξάλλου, η περιγραφή του αδικήματος του προσηλυτισμού στηρίζεται σε μια σειρά αξιολογικές και όχι περιγραφικές έννοιες, όπως, “μέσα απατηλά”, “κατάχρηση εμπιστοσύνης”, “πάσης φύσεως παροχές”, των οποίων η αντιφατική ανάγνωση από την πλευρά του εφαρμοστή του δικαίου οδήγησε την νομολογία πράγματι σε σύγχυση. Αν και προκύπτει σαφώς από την διατύπωση του εδώ εξεταζομένου κανόνα ότι όλα τα χρησιμοποιούμενα μέσα για τον προσηλυτισμό πρέπει να είναι απατηλά – ανήθικα, εν τούτοις, η νομολογία έχει προσδώσει πολλές φορές “ιδιόρρυθμο” νόημα στις λέξεις αυτές, π.χ. σε ορισμένες αποφάσεις ο Άρειος Πάγος δέχτηκε ότι απατηλά-αθέμιτα μέσα συνιστούν και οι “κατάλληλος διδασκαλία και έντεχνος επεξήγησις” των βιβλίων και των περιοδικών η “αποστολή ή η προσφορά” αιρετικών βιβλίων. Τέλος με την απόφαση 799 / 1975 απόφασή του (ποιν. χρ. 1976 σελ 380) ο Α. Π. έκρινε πως “απατηλό μέσο” είναι και η διάδοση θρησκευτικών αντιλήψεων όταν αυτός που τις μεταδίδει και ο δέκτης τους έχουν μεγάλη διαφορά μόρφωσης (!)¹.

Μετά από μακράιωνα επιστημονική συζήτηση τείνει να κρατήσει η άποψη ότι οι διατάξεις περί προσηλυτισμού των Α. Ν. 1363/1938 και 1672/1939 αναφέρονται στην κατοχύρωση των διατάξεων των άρθρων 1 και 2 του τότε εν ισχύι συντάγματος, δηλαδή του Συντάγματος του 1911, έχουν αυτομάτως καταργηθεί σύμφωνα με το αρ 111 § 1 Σ διότι αντίκειται σε διατάξεις του ισχύοντος συντάγματος και μάλιστα σε εκείνη του αρ 13 §2 που κατοχυρώνει και προστατεύει στα πλαίσια της θρησκευτικής ελευθερίας ειδικότερα την ακώλυτη άσκηση της λατρείας κάθε γνωστής θρησκείας.

¹ Λοβέρδος Μ. Ανδρέας, “Προσηλυτισμός”, εκδόσεις Σάκκουλας 1986.

Όμως, σύμφωνα με την απόφαση 704/1988 Α.Π., “η διάταξη του Α. Ν. 1363/1938 που απαγορεύει τον προσηλυτισμό κατά της επικρατούσης θρησκείας, όχι μόνο δεν είναι αντίθετος άλλα συμβιβάζεται απόλυτα προς τις διατάξεις του αρ. 13 του Συντάγματος του 1975, με την οποία αναγνωρίζεται ως απαραβίαστη η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και ορίζεται ότι κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη, αφού με ρητή διάταξη του άρθρου αυτού ο προσηλυτισμός απαγορεύεται γενικά και καθ’οιασδήποτε θρησκείας και αν στρέφεται μεταξύ της οποίας είναι και η επικρατούσα”.

7. Νομολογία.

1. ΑΝΑΦ. ΕΙΣ ΠΛ ΚΑΒ 93/1998 (Διανομή φυλλαδίων από Μορμόνους)

Προσηλυτισμός. Διανομή φυλλαδίων από τα μέλη της “Εκκλησίας του Ιησού Χριστού των Αγίων των τελευταίων ημερών” (Μορμόνοι) και πρόσκληση πολιτών σε συνάντηση σε οικεία όπου διαμένουν. Οι ανωτέρω πράξεις δε στοιχειοθετούν το έγκλημα του προσηλυτισμού, αφού δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του Α. Ν. 1363 /1938.

2. Πλημμελειοδικείο Λάρισας 183/1994 (Η διανομή εντύπων δε συνιστά προσηλυτισμό)

Στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος του προσηλυτισμού σύμφωνα με Α. Ν. 1363/1938. Συνταγματική προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας. Διανομή εντύπων με σκοπό την διάδοση απόψεων δε συνιστά το αδίκημα του προσηλυτισμού.

3. Α. Π. 480/1992 (Προσηλυτισμός από μητέρα σε βάρος ανηλίκων τέκνων)

Προσηλυτισμός. Απαγορεύεται η άσκησή του και υπέρ του ορθόδοξου δόγματος. Δεν αποκλείεται η τέλεσή του αν γίνεται υπέρ δόγματος που δεν διαφέρει από την ορθόδοξη χριστιανική πίστη (εν προκειμένω ελεύθερης αποστολικής εκκλησίας της πεντηκοστής). Τέλεση προσηλυτισμού σε βάρος ανηλίκων τέκνων ηλικίας 4 και 8 ετών, τα οποία είχαν βαπτιστεί κατά το ορθόδοξο δόγμα. Απλή συνέργεια της μητέρας αυτών στην τέλεση του αδικήματος που οδηγούσε τα τέκνα σε εντευκτήριο του άνω δόγματος παρά τις αντιρρήσεις του συζύγου της με τον οποίο ήταν σε διάσταση.

4. Α.Π. 704/1988 (Προσηλυτισμός από μάρτυρα του Ιεχωβά κατά επικρατούσης θρησκείας)

Σύνταγμα. Προστασία θρησκευτική ελευθερίας. Συνταγματική η διάταξη του Νόμου 1363/1938 που απαγορεύει τον προσηλυτισμό κατά της επικρατούσης θρησκείας. Προσηλυτισμός από μάρτυρα του Ιεχωβά. Αιτιολογημένη σχετική καταδικαστική απόφαση η οποία ορθά ερμήνευσε και εφάρμοσε τις ουσιαστικές διατάξεις.

5. Α.Π. 840/1986 (Προστασία γενικά της θρησκευτικής ελευθερίας)

Προσηλυτισμός. Απαγόρευση του προσηλυτισμού. Προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας. Συνταγματικότητα. Με την απαγόρευση του προσηλυτισμού προστατεύεται η θρησκευτική συνείδηση κάθε ετεροδόξου προς εκείνον που επιχειρεί προσηλυτισμό και όχι μόνο η κρατούσα στην χώρα θρησκεία.

6. Τρ Εφετείο Λάρισας 749/1986 (Διαφήμιση δόγματος Χιλιαστών)

Μάρτυρες του Ιεχωβά δικαίωμα ετεροδόξων. Χιλιαστές. Συνταγματική προστασία ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης. Επιτρεπτή από το σύνταγμα η διαφήμιση διαφόρων δογμάτων. Προσηλυτισμός ετεροδόξων.

7. 172/1986 ΠΛΗΜΜ ΧΑΝΙΩΝ (Απόπειρα προσηλυτισμού μέσω προσφοράς χιλιαστικών εντύπων)

ΠΟΙΝΧΡ/1987 Μάρτυρες του Ιεχωβά. Αποτελούν "γνωστή" θρησκεία. Σύνταγμα. Κατοχύρωση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως. Περιλαμβάνεται και η ελευθερία εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Προσηλυτισμός. Ανάλυση της έννοιας. Δε νοείται δίωξη για απόπειρα προσηλυτισμού, εφόσον ο νόμος τιμωρεί ως τετελεσμένο έγκλημα και την προσπάθεια προσηλυτισμού. Αδιάφορο το αν επετεύχθη ο προσηλυτισμός. Υπαλλακτικώς μικτό το έγκλημα. Η απλή προσφορά για πώληση, από σπίτι σε σπίτι, χιλιαστικών εντύπων, και η πρόκληση για Θεολογική συζήτηση, δεν αποτελεί αξιόποινη συμπεριφορά..

8. 87/1986 ΠΠΡ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Διανομή θρησκευτικών φυλλαδίων από Χιλιαστές)

ΑΡΜ/1986 Σωματεία. Προϋποθέσεις αναγνώρισης σωματείου. Σύνταγμα. Θρησκευτική ελευθερία. Έννοια θρησκείας. Ειδικά η χριστιανική θρησκεία. Έννοια "γνωστής" θρησκείας. Ο Χιλιασμός (ή Μάρτυρες του Ιεχωβά) δεν αποτελεί "γνωστή" θρησκεία. Ο Χιλιασμός έρχεται σε αντίθεση με την Ελληνική δημόσια τάξη. Προσηλυτισμός. Στοιχεία του εγκλήματος. Οι σχετικές με τον προσηλυτισμό ποινικές διατάξεις δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα και τις διεθνείς Συνθήκες. Περιπτώσιολογία προσηλυτισμού από τη νομολογία. Πότε η διανομή θρησκευτικών φυλλαδίων συνιστά αθέμιτο μέσο προσηλυτισμού. Ο Χιλιασμός χρησιμοποιεί τέτοια αθέμιτα μέσα.

8. Περίληψη – Ακροτελεύτιο Σχόλιο.

Η απαγόρευση του προσηλυτισμού κατοχυρώνεται σε όλα τα Ελληνικά Συντάγματα και με την διαφοροποίηση της γενικής εφαρμογής του ως προς όλες τις θρησκείες και στο ισχύον Σύνταγμα 75/86/2001. Ως έννοια σημαίνει το προσεταιρισμό με αθέμιτα μέσα στην θρησκεία του ασκούντος τον προσηλυτισμό. Η απαγορευόμενη αυτή μορφή θρησκευτικής δράσης πρέπει να ερμηνεύεται στενά ώστε να μην αποτελεί υπέρμετρο/αντισυνταγματικό περιορισμό της ελευθερίας της θρησκείας, με την έννοια της ελεύθερης διάδοσης θρησκευτικών πεποιθήσεων. Στο σημείο αυτό έγκειται κυρίως η κριτική των σχετικών νομοθετικών διατάξεων, παράλληλα με την συμβατότητα ή μη των διατάξεων αυτών με το άρθρο 13 του ισχύοντος Συντάγματος και εδώ κυμαίνεται και η νομολογία.

Η ρητή απαγόρευση του προσηλυτισμού δεν είναι απαραίτητη εφόσον καλύπτεται ήδη η απαγορευόμενη αυτή συμπεριφορά από τις γενικές ρήτρες (νομιμότητα, καταχρηστικότητα, δικαιώματα των άλλων). Σε κάθε περίπτωση, και όσον αφορά τις νομοθετικές διατάξεις που υλοποιούν την συνταγματική επιταγή, πρέπει να γίνεται συσταλτική εφαρμογή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου υπάρχει πραγματικά καταχρηστική και δόλια συμπεριφορά εκ μέρους του ασκούντος τον προσηλυτισμό.

Summary - Last Comment.

The prohibition of proselytism is guaranteed to all Greek Constitutions and the diversification of its general application in respect to all religions, as well as in the valid Constitution 75/86/2001. As a concept, it means the conversion brought by unfair means in the religion of he who practices proselytism. The form of prohibited religious act should be interpreted narrowly so that it does not unreasonably / unconstitutionally restrict the freedom of religion, in the mean of the free propagation of religious beliefs. In point syto is mainly based criticism of the legislation, along with compatibility or incompatibility of these provisions with Article 13 of the valid Constitution. And here the jurisprudence varies.

The explicit prohibition, therefore, of proselytism is not necessary since it is already covered by the prohibitions found in the general clauses (legality, compulsory behavior, rights of others). In any case, and as far as legislation implements, the constitutional requirement must be restricted in specific cases where there is really abusive and fraudulent behavior on the part of practising the proselytism.

9. Λήμματα.

Προσηλυτισμός – κατάχρηση πνευματικής αδυναμίας – αθέμιτα μέσα – προσεταιρισμός – επικρατούσα θρησκεία – θρησκευτική ελευθερία – ελευθερία της λατρείας – γνωστή θρησκεία.

Other entries.

Proselytism - abuse of intellectual weakness - unfair means - conversion - predominant religion - religious freedom - freedom of worship - known religion.

10. Κατάλογος Αποφάσεων.

- ΑΝΑΦ ΕΙΣ ΠΛ ΚΑΒ 93/188. – Διανομή φυλλαδίων από Μορμόνους.
- Πλημμελειοδικείο Λάρισσας 183/1994. – Η διανομή εντύπων δεν αποτελεί προσηλυτισμό.
- Α.Π 480/1992. - Προσηλυτισμό από μητέρα σε βάρος ανηλίκων τέκνων.
- Α.Π. 704/1988. – Προσηλυτισμός από μάρτυρα του Ιεχωβά κατά επικρατούσης θρησκείας.
- Α.Π. 840/1986. – Προστασία γενικά θρησκευτικής ελευθερίας.
- Τρ Εφετείο Λάρισσας 749/1986. – Διαφήμιση δόγματος Χιλιαστών.
- ΠΛΗΜΜ ΧΑΝΙΩΝ 172/1986. – Απόπειρα προσηλυτισμού μέσω προσφοράς χιλιαστικών εντύπων.
- ΠΠΡ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 87/1986. – Διανομή θρησκευτικών φυλλαδίων από χιλιαστές.

* πηγή <http://lawdb.intrasoftnet.com>

11. Βιβλιογραφία

- Δημητρόπουλος Ανδρέας «Συνταγματικά δικαιώματα», εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.
- Δαγτόγλου Π. , «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα Α'», εκδόσεις Σάκκουλα, 2005.
- Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, «Διεθνείς Συμβάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που Δεσμεύουν την Ελλάδα», Νομική Βιβλιοθήκη 2003.
- Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, «Ιστορική Εξέλιξη των διατάξεων του Συντάγματος 1822 έως 2001», εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.
- Κονιδάρης Ιωάννης, «Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα, 2000.
- Μαρίνος Αναστάσιος, «Τα Βασικά της Θρησκευτικής Ελευθερίας» , εκδόσεις Σάκκουλα, 2004.
- Ρούκουνας Εμμανουήλ, «Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα 1995.
- Τσάτσος Δημήτρης, «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδόσεις 1994.
- Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδόσεις 2002.
- Χλέπας, Δημητρόπουλος, Κομνηνός, «Ζητήματα Θρησκευτικής Ελευθερίας στον Χώρο της Εκπαίδευσης, 17 μελέτες», εκδόσεις Σάκκουλα, 1997.
- <http://lawdb.intrasoftnet.com> (νομολογία).